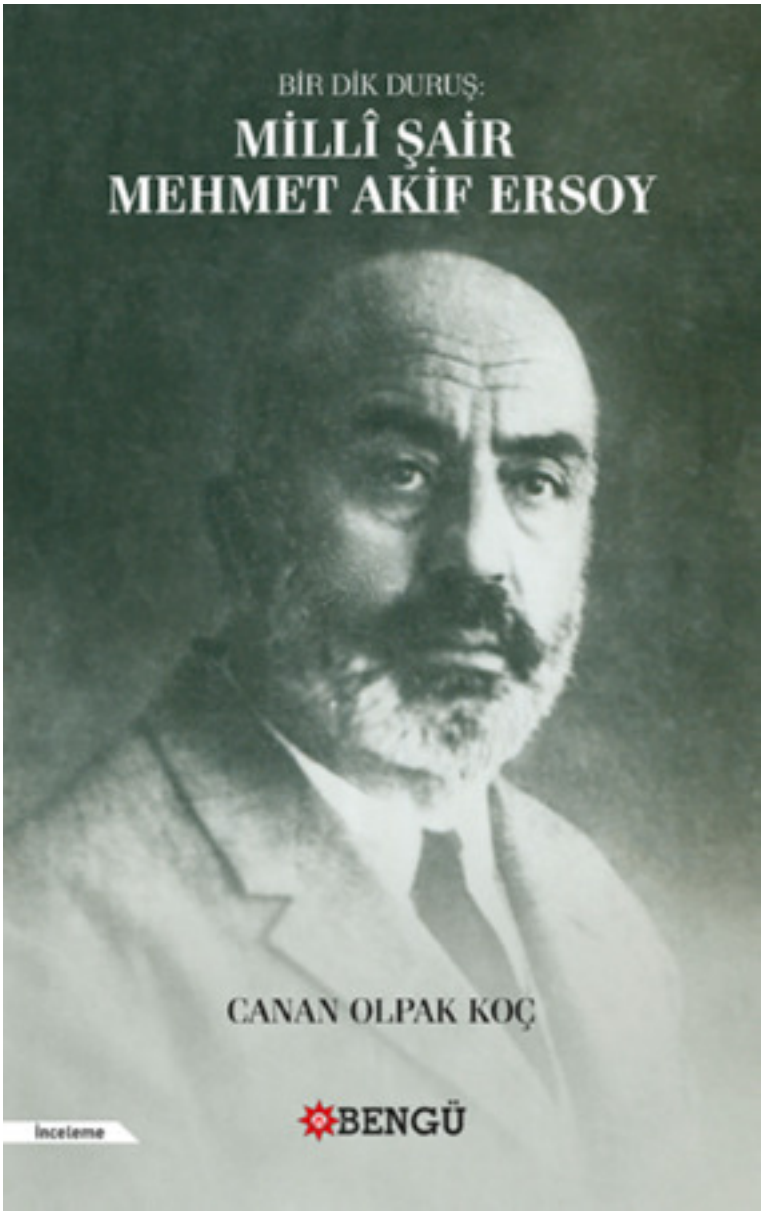

BİR DİK DURUŞ:
MİLLÎ ŞAİR
MEHMET AKİF ERSOY
CANAN OLPAK KOÇ
İnceleme
BENGÜ

Canan Olpak Koç

Millî Şair Mehmet Akif Ersoy

«Elips Kitap»

Koç C.

Millî Şair Mehmet Akif Ersoy / C. Koç — «Elips Kitap»,

© Koç C.
© Elips Kitap

Содержание

ÖN SÖZ 5
BÜYÜK BİR HAYATIN EŞİĞİNDE… 6
BİRİNCİ BÖLÜM 8
MEHMET AKİF'İN İÇİNE DOĞACAĞI ZAMAN VE ÇEVRE 8
AİLESİ 11
MEHMET AKİF'İN DOĞUMU 14
EĞİTİMİ 16
EVLİLİĞİ VE ÇOCUKLARI 21
MEMURİYETİ 28
SEYAHATLERİ 30
İKİNCİ BÖLÜM 35
Конец ознакомительного фрагмента. 38

Canan Olpak Koç
Bir Dik Duruş: Millî Şair Mehmet Akif Ersoy

ÖN SÖZ

Mehmet Akif Ersoy…

Türk milletinin Milli Şairi, İstiklal Marşının şairi…

Yaşamı, mücadelesi, sanatı, dostlukları, sükûtu ile Orhan Okay hocanın ifadesiyle bir *karakter abidesi*…

Çalışkanlığıyla Mahir İz hocanın tabiriyle *iş eri*…

Ya da gazeteci yazar Hüseyin Cahit Yalçın'ın tanımıyla *hayatı eserlerinden çok daha muhteşem bir insan*…

Sessizliğiyle bile haykırdığını düşünen yakın dostu Mithat Cemal'in *Demirden Sükût*u…

Hangi sözlerle onun değerini anlatırız seçmek oldukça zor. Fakat yaşadığı zorlu dönemde kendi kalabilmiş, gerekli gördüğü durumda özgür iradesiyle doğru yolu seçebilmiş bir şair kimliğinden bahsedilmeli.

Anadolu coğrafyasına Malazgirt'ten beri Türklüğü yerleştirmiş İslam'la pekiştirmiş halis maya; onun, en umutsuz anlarda halka moral olan, askerine olduğu kadar sivil insanını da gayrete getiren konuşmaları ve şiirlerinde görünür olur.

Vatanını inancıyla, insanıyla ayrılmaz bir bütün olarak görür. Bu uğurda ne azmi kırılmış ne ümidi bitmiş ne de sorumluluktan kaçmıştır.

İstiklal Marşı'nı ordusuna adayan, milletinin malı yapan büyük şairi anlatmak bu nedenlerle cesaret ister.

Hakka tapan milletinin hakkı olan istiklali ondan daha güzel anlatacak kimse çıkmadı. Bu nedenledir ki Akif ilk ve son Milli Marş şairimiz olarak kalmalı ve kalacaktır.

BÜYÜK BİR HAYATIN EŞİĞİNDE…

Mehmet Akif Ersoy'un son kitabı Gölgeler'de[1] yer alan Resmim İçin şiiri şu dört dizeden oluşur:

Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince,
Günler şu heyûlâyı da er, geç silecektir.
Rahmetle anılmak, ebediyyet budur amma.
Sessiz yaşadım, kim beni, nerden bilecektir?

İnsan bu dizeleri okuduğunda şöyle bir düşünmeden, daha doğrusu dile gelmemiş bir yığın soruyu Mehmet Akif'e sormadan edemez: Savaşların sahnelendiği bir zamanda gürül gürül bir hayat yaşayan, sesiyle kitlelere yön veren ve hatta Konya İsyanı'nı[2] tek bir silah patlamadan sadece konuşmalarıyla bastırmaya çalışan Mehmet Akif midir "sessiz yaşadım" diyen? Yazdığı Milli Marş sayesinde dünyanın her yerinde hatırlanan birisinin "kim beni, nerden bilecektir?" korkusu, onun için gerçek olsa bile okur için ne derece gerçekçi gelir sonra? Herhalde Mehmet Akif gerçekten duyabilseydi sorularımızı *"Hayat ölmekle bitmiş olsa bir şey anlaşılmazdı"* şeklinde cevaplar ve bizi, kendisini her yönüyle tanımaya davet ederdi.

Empati, özellikle eğitimde ve iş hayatında sıkça duyduğumuz bir kavram. Belki milli ruhun pekişmesinde, dünya barışının sağlanmasında, kişiler arası fiziki ve duygusal bağın kuvvetlenmesinde de en büyük ihtiyaç. Sonuçta kendini bir başkasının yerine koymak, aynı zamanda diğerini anlamak da olduğundan herhangi bir çatışmaya gerek kalmayacaktır. Aslında empati, gerek bilgi gerekse yaşanmışlık yönüyle kendini geliştirmek demektir. Çünkü kendini karşıdakinin yerine koymak için diğerinin inançları, yaşam biçimi, düşünceleri hakkında gerekli donanıma sahip olmak gerekir. Bilgisiz bir empati çabası, anlama eyleminin eksik kalmasına sebep olacak ve kişi, kendi yanılgılarıyla yakıştırdıklarını diğerini anlamak sanacaktır.

Ama bazı hayatlar vardır. Ne kadar uğraşırsak uğraşalım o hayatı hakkıyla anlayabilmek için bir türlü yeterli donanımı elde edemeyiz. O tür isimler bir hayatın içine birden fazla hayat sığdırmışlardır. Yıkılan bir imparatorluğa ve yeni bir devletin kuruluşuna tanıklık etmiş şairler arasında, sadece şiirinin güçlü sesiyle değil aynı zamanda eylemleriyle, fikirleriyle ve örnek şahsiyetiyle öne çıkan Mehmet Akif Ersoy da bir hayata birden fazla hayat sığdırmış olanlardandır. Onu tanıyabilmek için de yetiştiği çevreden şiirlerini yazdığı dönem koşullarına, şair kimliğiyle bir arada yürüttüğü eylemci kimliğine, bazı yakın dostlarının onunla geçinmenin çok zor olduğunu söyledikleri şahsiyetine ve elbette şiirlerine; geniş bir çerçeveden farklı bakış açıları gereklidir.

Mehmet Akif, sempozyum bildirileriyle, makalelerle, tahlillerle, kısa veya uzun biyografilerle, tanıtım yazılarıyla ve kurgu örneklerle Türkiye'de hakkında birçok çalışma yapılmış sanatçılardan birisi, belki de en başlıcasıdır. Böyleyken her geçen gün Mehmet Akif merkezli çalışmalara bir yenisinin eklenmesinin nedeni Mehmet Akif'in çok yönlü hayatında saklıdır. Tek başına şiirinin derinliği kadar Fatih'in yoksul bir mahallesinde başlamış bir hayat hikâyesinin Milli Mücadele Ankara'sına, Mısır'a kadar uzanan genişliği ve şiiriyle böylesi zengin bir hayatın temas noktaları; onun hakkında hâlâ cevap bekleyen soruların olduğunu gösterir bize. En önemlisi de Müslüman Türk kimliğine yaptığı katkılarla hedeflediği istiklal ülküsüdür. Anlatma ihtiyacını söze yükleyen birisinin yine söz yoluyla anlaşılmaya çalışılması kadar da doğal bir durum yoktur.

---

[1] Şairin 1933 yılında yayınladığı son şiir kitabı.

[2] Mehmet Akif, Milli Mücadele'ye destek için Ankara'ya gittiği günlerde, Anadolu'daki mücadeleye karşı olanlar tarafından çıkarılan bir isyanı bastırmak üzere Konya'ya gönderilir. Konya şehri ahalisi, Mehmet Akif'i coşkuyla karşılar. Camilerde yaptığı vaaz ve nasihatlerle, halkın isyancılara desteğini önlemeye çalışır.

İşte ‘Bir Dik Duruş: Mehmet Akif Ersoy’ çalışması da aslında, Mehmet Akif ismi etrafındaki maksadını aşan kimi tartışmaların ve polemiklerin dışında, o büyük hayatı anlamaya çalışmak gayretine hizmet amacı taşıyor. Bu amaç doğrultusunda böylesi bir portre kitabı fikrini ortaya atan Yakup Ömeroğlu’na, arşivindeki belge ve fotoğraflarla her zaman şair hakkında yapılan çalışmalara destek olan gönüllü Akif elçisi Mehmet Ruyan Soydan’a teşekkür ederim. Çalışmamız biraz önce ifade ettiğimiz gibi daha en baştan mütevazı bir çalışma olduğunu da biliyor. Çünkü altmış üç yıllık bir hayat içerisine birden fazla hayatı sığdırmış Mehmet Akif’i gerçekten anlayabilmek ve bunu söz aracılığıyla aktarmak, bizim sınırlı deneyimlerimizin ve empati yeteneğimizin uzağında kalıyor.

BİRİNCİ BÖLÜM
MEHMET AKİF ERSOY'UN YAŞAM ÖYKÜSÜ

MEHMET AKİF'İN İÇİNE DOĞACAĞI ZAMAN VE ÇEVRE

Aralarında Mehmet Akif'in de bulunduğu, Osmanlı Devletinin son kuşağı sayabileceğimiz nesil birçok açıdan tezatlıklara şahitlik etmişlerdir: Gelenekle modernin karşıtlığını eğitimden bürokrasiye, aileden toplumsal hayata hissetmeleri yanında Osmanlının yıkılışının sancılarını ve yeni bir devletin kuruluşunun umudunu bir arada yaşamışlardır. Babası Fatih Medresesinde müderrislik yapan Mehmet Akif'in ortaöğrenimini Fatih Merkez Rüştiyesinde tamamlaması, Osmanlı toplumundaki gelenek-modernlik bölünmesinin aileler içinde de yaşanmasının tipik bir örneğidir.

1870'ler Osmanlısı, 3 Kasım 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı'yla[3] birlikte başlayan Batılılaşma çabalarının artık toplum nezdinde de hissedildiği bir dönemdir. Hâlâ eğitim öğretim faaliyetini sürdüren medreselerle birlikte yavaş yavaş öne çıkan modern eğitim kurumları, genişleyen okur kitlesi sayesinde gazetenin yönlendiricilik rolünü üstlenmesi, Batılı yaşam tarzının ilk etkilerinin gündelik yaşama indirgenme yolunda ilerlemesi; bir yeniden diriliş umudunun, devletin otoriter gücünü sürdürme arayışının canlılığını koruduğunu gösterir. 23 Aralık 1876'da geçilen meşruti sistem, Avrupa'ya gönderilen öğrenciler, bazı reform ve ıslahatlar tüm bu çabanın sonucu ortaya çıkmıştır. Ama bir taraftan da ekonominin kötü gidişatı, Rumi Takvime göre 1293 yılına denk geldiği için 93 Harbi olarak bilinen, 1877-1878 yıllarında Rusya'yla yapılan savaşın büyük bir hezimetle sonuçlanması gibi o umudu kıran gelişmeler de vardır. Diğer yandaysa o zamana kadar sorun yaşamadan Osmanlı sınırlarında yaşayan ve Osmanlı tebaası kabul edilen azınlıklar; Fransız İhtilalinin bir sonucu olan milliyetçilik hareketleri, başta Rusya olmak üzere başka devletlerin ayrılmayı teşvik edici politikaları gibi nedenlerle isyana hazırlanmaktadır. Arnavutlar da isyan hazırlığı içindeki tebaalar arasındadır ve baba tarafı Arnavutluk'ta yaşayan Mehmet Akif de bu gelişmelerden daha çocukluk yaşlarından itibaren etkilenecektir.

[3] Tanzimat Fermanı, Osmanlı İmparatorluğunda Batılılaşmanın ilk somut adımıdır. 3 Kasım 1839'da Sultan Abdülmecid döneminde Hariciye Nazırı Koca Mustafa Reşid Paşa tarafından Gülhane Parkı'nda okunarak ilan edilmiştir.

Ali Paşa Sarayı inşa halinde olduğuna göre 1872'den önce ve Beyazıt Kulesinden çekildiği anlaşılan bir fotoğrafta eski İstanbul

Eskiyle yeninin iç içe olduğu, yeninin eskiyi tümüyle yok saymaya çalışırken eskinin de yeniyi ağır ithamlarla kabule pek yanaşmadığı böylesi bir ortam, eğitimli kuşakta hem bir kafa karışıklığına hem de devletin yarını için endişelerin uyanmasına yol açacaktır. Aydınların kurtuluş arayışlarına girişmeleri ve bunun sonucunda birtakım düşünce akımlarının ortaya çıkması gecikmeyecektir. Hangi etnik kökene mensup olunursa olunsun Osmanlı Devleti çatısı altında bir bütün olmayı savunan Osmanlıcılık düşüncesiyle başlayan arayışlar, bu düşünce azınlık tebaa üzerinde etkisiz kalınca yerini bir başka çabayla sürdürür ve Müslüman kimlikleriyle ortak bir paydanın söz konusu olduğu tebaanın merkezi otoriteye bağlılığını sürdürmek gayesiyle İslamcılık düşüncesi ortaya çıkar. Ancak bunun da kalıcı bir çözüm olmadığı savaş yıllarındaki birtakım gelişmelerle görülür. Anadolu coğrafyası insanı; varlıklarını, inanışlarıyla bütünledikleri milli kimliklerini korumakla sağlayacaklarını kısa sürede anlarlar. Nitekim Mehmet Akif, İslamcılık anlayışını kendine özgü bir milli/dini kimlik kurgusuyla birleştirerek eleştirilerini ve çözüm önerilerini bu pencereden geliştirecektir.

İşte Mehmet Akif böylesi bir toplumun içinde doğmuştur. Yaş olgunluğuyla birlikte gelişme gösteren sanatsal olgunluk ve tercihlerini, aynı toplumun sonradan yaşayacak olduğu Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, İstanbul ve Anadolu'nun işgal edilmesi gelişmeleri sonuncunda zorunlu hale gelen Milli Mücadele'yle şekillendirmesi olağandır. Bu genel perspektifin dışında bir de büyüdüğü Fatih semtinin yaşam biçimi, duyarlılığı, insan tipolojisi Mehmet Akif'in Mehmet Akif olmasında varlığını gösteren alt unsurdur.

İstanbul'un en eski semti olan Fatih, sınırları içerisinde yer alan surlarla, Ayasofya'yla, Sultan Ahmet Camisiyle, Topkapı Sarayıyla, Mısır Çarşısıyla ve zamanın hükmüne direnmiş daha birçok eserle aslında İstanbul'un ruhu demektir. Ama tüm bunlar Fatih'in dışa dönük yüzüdür ve semtin, mekâna bir turist gözüyle bakanlara göstereceklerdir. Bir de mahalle kimliğini taşıyan Fatih vardır. Dar sokaklarıyla ve bitişik evleriyle yoksulluğa kol kanat geren, onca değişime rağmen muhafazakâr bir kimliğe sahip çıkan Fatih; işte bu mahalle olan Fatih'tir. Başta Peyami Safa'nın[4] Fatih-Harbiye

[4] Peyami Safa (2 Nisan 1899 – 15 Haziran 1961), Türk yazar ve gazeteci. Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Matmazel Noraliya'nın Koltuğu ve Yalnızız gibi psikolojik türdeki eserleriyle Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında ön plana çıkmıştır. Edebi eserlerinde Doğu-Batı sorununa değinmiştir.

romanı olmak üzere birçok edebi eserde de geleneği, değişim karşısında Türk kalabilmeyi ve Müslümanca bir duruşu, öze bağlı kalmayı temsil eder. İşin asıl garibiyse Fatih, Doğu-Batı ilişkisinde sıklıkla karşılaştırılan ve Batı'ya yakın bulunan Beyoğlu'na göre coğrafi olarak daha batıda yer alır.

Mehmet Akif'i bir anlamda Fatih'in yoksul mahalleleri büyütecektir. Bir anlamda, Seyfi Baba[5] örneğinde olduğu gibi şiirlerine de konu olacak yoksul evlerin şairidir Mehmet Akif. Böyleyken o, yoksul bir evde dünyaya gelmemiştir.

Sarı Nasuh Mahallesi, numara 12, Sarıgüzel… Mehmet Akif'in dünyaya gözlerini açtığı evin adresi budur. Akif'in damadı Ömer Rıza Doğrul'un[6] tarifiyle; Fatih'teki Ali Emîrî Efendi Sokağı'ndan Kıztaşı'na doğru inilip Sarıgüzel'e doğru ilerleyen Sarı Nasuh Sokağı'na varıldığında bu ev karşımıza çıkar. Aslında burasını bir ev saymak güçtür. "Âkif'in doğduğu sırada bu ev yedi sekiz odalı, beş yüz arşın bahçeli bir konakçık" tır çünkü. Mehmet Akif'in babası Tahir Efendi'nin imamlıktan medrese müderrisliğine geçmiş orta dereceli bir memur olduğu bilindiğinde, bir 'konakçık'a sahip olması şaşırtıcı gelebilir. Konak, Akif'in annesi Emine Hanım'ın ilk kocasından kalmadır. Tahir Efendi, Emine Hanım'la evlendikten sonra burada yaşamıştır.

[5] Seyfi Baba, Mehmet Akif'in ilk şiir kitabı Safahat'ta yer alan bir şiiri.

[6] Ömer Rıza Doğrul (1893, Kahire – 13 Mart 1952, İstanbul), Türk yazar ve gazeteci. Aslen Burdurlu olup Mısır'a yerleşmiş bir ailenin çocuğu olarak Kahire'de doğdu. Önce Mısır sonra Anadolu'da yaşadı.

AİLESİ

Mehmet Akif'in Fatih Camii[7] şiirinde *"Beyaz sarıklı, temiz, yaşça elli beş ancak;/Vücudu zinde, fakat saç, sakal ziyadece ak;/Mehib yüzlü bir âdem: Kılar edeble namaz"* dizeleriyle tasvir ettiği babası Mehmet Tahir Efendi, 1826 yılında Arnavutluk'un İpek kasabasına bağlı Suşitsa köyünde doğmuştur. Babası Suşitsalı Nurettin Ağa'dır. Mehmet Tahir eğitim almak için İstanbul'a gider ve Yozgatlı bir hocadan ders alır. O dönem İstanbul'unda ilim merkezi Fatih'tir. Kuruluşu 15. yüzyıla dek uzanan ve Ayasofya'nın kuzeyinde yer alan Fatih Medresesi, cadde ve sokakların düzenlenmesi kapsamında 1869'da yıkılıncaya değin bünyesinde birçok ünlü ilim adamını barındırmış, birçok devlet adamı ve sanatçı burada eğitim görmüştür. Medrese yıllarında arkadaşları, aynı adı taşıyan diğer Tahir'lerden ayırmak için Mehmet Tahir'e Temiz Tahir adını takmışlardır. Kendisi temizliğe büyük dikkat eden birisidir. Ayrıca, Suşitsa köyünün bağlı olduğu İpek kasabasından dolayı İpek Tahir Efendi ya da İpekli Tahir Efendi adlarıyla da bilinir.[8] Eğitimini tamamladıktan sonra imam olmuş, Çanakkale'nin Bayramiç ilçesinde bir müddet imamlık yapmıştır. Bir yandan da kendini geliştirmeyi sürdürmüş ve nihayet Fatih Medresesi'nde baş müderrisliğe kadar yükselmiştir.

Mehmet Akif, Hakkın Sesleri kitabında düştüğü dipnotta şunları söyler:

"Babam Fatih müderrislerinden İpekli Hoca Tahir Efendi merhumdur ki, benim hem babam, hem hocamdır. Ne biliyorsam kendisinden öğrendim. Şiirin daha iyi anlaşılmasına, merhumun da rahmetle anılmasına vesile olur, diye şu hâşiyeyi yazmaya mecbur oldum."

Fatih Sultan Mehmet tarafından 1462-1469 yılları arasında yaptırılan Fatih Camii. Mimarı, Atik Sinan adıyla bilinen Sinaüddin Yusuf bin Abdullah'tır.

Tahir Efendi, baş müderrislik mertebesine tamamen kendi gayret ve azmiyle ulaşmıştır. Daha İpek'ten yola çıkarken ilimde en üst yerlere ulaşmanın hayalini kurmuş, medreseyi bitirip de icazetini

[7] Safahat kitabındaki ilk şiir.

[8] Sicil-i Umumî'de "İpekli Tahir Efendi" olarak yer alırken oğlu Mehmet Akif'in 1920 yılı milletvekilliği seçim mazbatasında "Mehmed Tahir Efendi" olarak kaydedilmiştir. Bkz. TBMM Arşivi, Yasama Organı Üyelerinin Tercüme-i Halleri ve Seçim Mazbataları, Mehmet Akif Ersoy Dosyası ve bkz. Bâb-ı Ali Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye Tezkiresi-1919, Mehmet Akif- M. Uğur Derman koleksiyonu.

aldığında memleketine geri dönmeyi düşünmemiş ve sadece imamlık göreviyle yetinmemiştir. Bu yönleriyle oğlunu da etkilemiştir. Zamanla "baba çizgisi, ataklığı, savaşkanlığı, yılmaz ve her vuruşmada daha çelikleşen bir savaş adamını, gözüpekliği, korkmazlığı, ürkmezliği, dönmezliği, umutsuzluğa sürekli düşülmemeyi gerektirecektir."[9] Nitekim Mehmet Akif, Safahat külliyatının altıncı kitabı Asım'da, Arnavutluk'tan kopup gelen babasının azmine değinir:

Hoca rahmetli yetişmişti, düşün hem, nereden?
Kimin oğluydu baban? Kimdi unuttun mu deden?
İpek'in köylüsü, ümmî yarı vahşî bir adam…
.....
Bir şey öğrenmedi elbette o ümmi babadan.
Ne kazanmışsa, bütün, kendi kazanmış, kendi.
Zat-ı devletleri, lakin azıcık çöplendi.
Sen dua et babadan topladığın mirasa,
Hep onun himmetidir üç satır ilmin varsa.

Tahir Efendi'nin ancak kırk yaşlarında evlenmesi, belki de ilim gayreti nedeniyle evlenmeye fırsat bulamamasındandır. Mücadeleli hayatının ardından Akif'in ilk hocası da olan babası Tahir Efendi, yakalandığı gırtlak vereminden kurtulamayarak 1888 yılında vefat etmiştir.

Mehmet Akif'in annesi Emine Şerife Hanım aslen Buharalıdır. Hekim Hacı Baba namında birisi Buhara'dan Anadolu'ya gelmiş, Boyabat'ta evlendikten sonra Tokat'a yerleşmiştir. Akif'in anneannesi Tokat'ta doğmuş ve yine Buhara'dan gelen tacir Mehmet Efendi'yle evlenmiştir. Emine Şerife Hanım 1836 yılında Tokat'ta doğar ve burada büyür. Evlilik çağına ulaştığında da Şirvanlı Derviş Efendi'yle evlenir. Bir müddet Amasya'da yaşarlar, ardından İstanbul'a gelip Sarıgüzel'deki eve yerleşmişlerdir.

Emine Şerif Hanım'ın bu ilk evliliğinden iki erkek, bir de kız evladı dünyaya gelir. Fakat erkek evlatları vefat eder, acılı anne, hemen peşinden kocası Derviş Efendi'yi kaybeder ve daha otuzlu yaşlarının başında dul kalır. Mehmet Tahir Efendi'nin kendisine talip olmasıyla da onunla evlenir.

Damadı Ömer Rıza Doğrul'un verdiği bilgilere göre Emine Şerife Hanım sağlam bünyeli bir kadındır. Peş peşe yaşadığı evlat acılarına rağmen yıkılmamış, ibadete sığınarak ayakta kalmıştır. O günün koşullarında deve sırtında yolculuk yaparak hacca gitmesi, üstelik bunu kadın başına yapması ondaki irade üstünlüğünü ve samimi inancı gösterir. İkinci evliliğinin ardından ilk evliliğinin yegâne yadigârı kızını da kaybetmesi ondaki samimi imanı sarsmamıştır. Haliyle Mehmet Akif'in doğumu, üç evladını kaybeden Emine Şerife Hanım'ın en büyük tesellisi olacaktır.

Emine Şerif Hanım'ın Tahir Efendi'yle evliliğinden, Mehmet Akif'ten sonra Nuriye adında bir de kızları olmuştur. Mehmet Akif, kendisinden iki yaş küçük olan kız kardeşiyle ilgili Fatih Camii şiirinde bir anılarını anlatır. Akif sekiz yaşındayken bir akşam babaları, "Çocuklar namazda şayet uslu durursanız siz de gelin." diyerek Akif'i ve Nuriye'yi camiye götürür. Büyükler namaza başlayınca, babalarına söz vermelerine rağmen rahat durmazlar, caminin içinde koşturup durular. Tahir Efendi onlara yine de kızmaz ve dönüş yolunda Mehmet Akif önden fener tutar, birlikte eve gelirler.

Annesi gibi Nuriye Hanım da daha bebeklik yaşlarındaki evlatlarını kaybedecektir; evladını ve iki eşini kaybeden Emine Şerife Hanım, torunlarını kaybetmenin acısını da yaşar. Nuriye Hanım'ın kaybettiği evlatlarından birisi de dört yaşında ölen Selma'dır. Mehmet Akif, Safahat'ta yer alan ve *"Hemşirezâdemdir./Dört yaşında öldü."* ithafıyla başlayan Selma şiirinde bu ölümü ve Emine Şerife Hanım'ın bu ölüm karşısında çaresizliğini anlatır:

Sarıldı boynuma annem girince; ben içeri.

[9] Karakoç, S. (1968). Mehmet Akif, s. 8.

Diyordu ağlayarak: – Görme, Akif'im, çocuğu!
Senin değil, yedi kat ellerin yanar ciğeri,
Ölüm döşekleri üstünde görse yavrucuğu.

Yeğeninin son nefesini verdiği sıra kardeşi Nuriye Hanım'dan kopan feryat Mehmet Akif'te bir acı hatıra olarak kalacaktır:

Ne oldu, hastaya bir şey mi oldu, anlamadım…
O beht içindeki kızdan kemâl-i şiddetle,
Şu sayha koptu ki hâlâ enini yâdımda:
"Ne taş yüreklisiniz… Âh gitti evladım!.."

Selma şiirinde Mehmet Akif, annesinin ağzından şu ifadeleri de kullanır:

Bu hem kaçıncı felaket? Beşinci! Ya Rabbi,
Tamam beşinci seferdir ki kız ölüm görecek!
Bu son ümidi de şâyed giderse dördü gibi,
Zavallı kendini vaktinden evvel öldürecek.

Nuriye Hanım'ın hukukçu Arif Hikmet Çobanoğlu'yla evliliğinden sadece Halide isimli kızı hayatta kalmayı başaracaktır. Halide de tanınmış piyano sanatçısı Feyzi Aslangil ile evlenmiştir.

MEHMET AKİF'İN DOĞUMU

Mehmet Akif, doğum günü tam olarak bilinmemekle birlikte 1873 yılının Kasım ya da Aralık ayında Sarıgüzel'deki evde doğmuştur. Fakat Tahir Efendi'nin o sıralar Bayramiç'te görev yapması nedeniyle burada nüfuza kaydettirilmiştir. Sicil-i Ahval Defterindeki kayıtta, "Mehmet Akif Efendi Fatih Dersiamlarından İpekli Tahir Efendi'nin Mahdumudur. 1290 sene-i hicriyesinde sene-i maliye 1289 Kal'a-i Sultaniye sancağına mülhak Bayramiç kasabasında muharrerdir" yazar. Buna göre, 1 Temmuz 1873 yılında Bayramiç'te doğmuş olması gerekir. Ancak Mehmet Akif, Fatih'teki evde doğduğunu ve çocukluğunun o evde geçtiğini hatıralarında açıklar. Bayramiç'teki evdeyse Tahir Efendi'nin görevli bulunduğu 1873-1877 yılları arasında bir müddet kalmıştır.

Eski dönemlerde aydın kişilerin, çocuklarına isim verirken ebced hesabından yararlandığı da olurdu. Arap harflerine rakamsal bir değer verme mantığı etrafında şekillenen ebced hesabına göre, harflerin rakamsal değeri toplandığında doğum yılının tarihine karşılık gelecek bir isim bulmaya çalışılırdı. Tahir Efendi de oğlunun doğumunun ardından bu geleneğe bağlı kalmış ve ona, Mehmet isminin yanında ünsüz harflerin rakamsal karşılığı toplamı 1290 olan Ragîf[10] adını da vermiştir. Tahir Efendi'nin oğluna Ragîf adını verirken amacı 1290 tarihini onun ismine yazmaktır. Böylece herkes, belki evlenme umudunu bile yitirmiş Tahir Efendi'nin kırk beş yaşında evlenip baba olduğu o eşsiz tarihi, Mehmet Ragîf isminden hareketle bilecektir. Fakat Arapçada bir tür ekmek anlamına gelen ve Türk toplumunda kullanılmayan Ragîf ismi Mehmet Tahir dışında kimse tarafından kullanılmayacak; komşular, yakın çevre ve okuldaki diğer çocuklar Ragîf'i Akif'in yanlış telaffuzu sanarak Akif ismini tercih edeceklerdir. Tahir Efendiyse oğluna seslenirken ölümüne dek Ragîf ismini kullanmayı sürdürecektir. Bir anlamda baba, oğlunun doğduğu tarihi ismine yazmak istemiş, öte yandan o oğul Akif adını tarihe yazdırmıştır.

Mehmet Akif'in çocukluğunda bir müddet kaldığı Bayramiç'teki ev. 2001 yılında izin alınmadan yıkılan ev 2016'da restore edilmiştir.

[10] Rı: 200 + gayn: 1000 + ye: 10 + fe: 80=1290=Ragîf

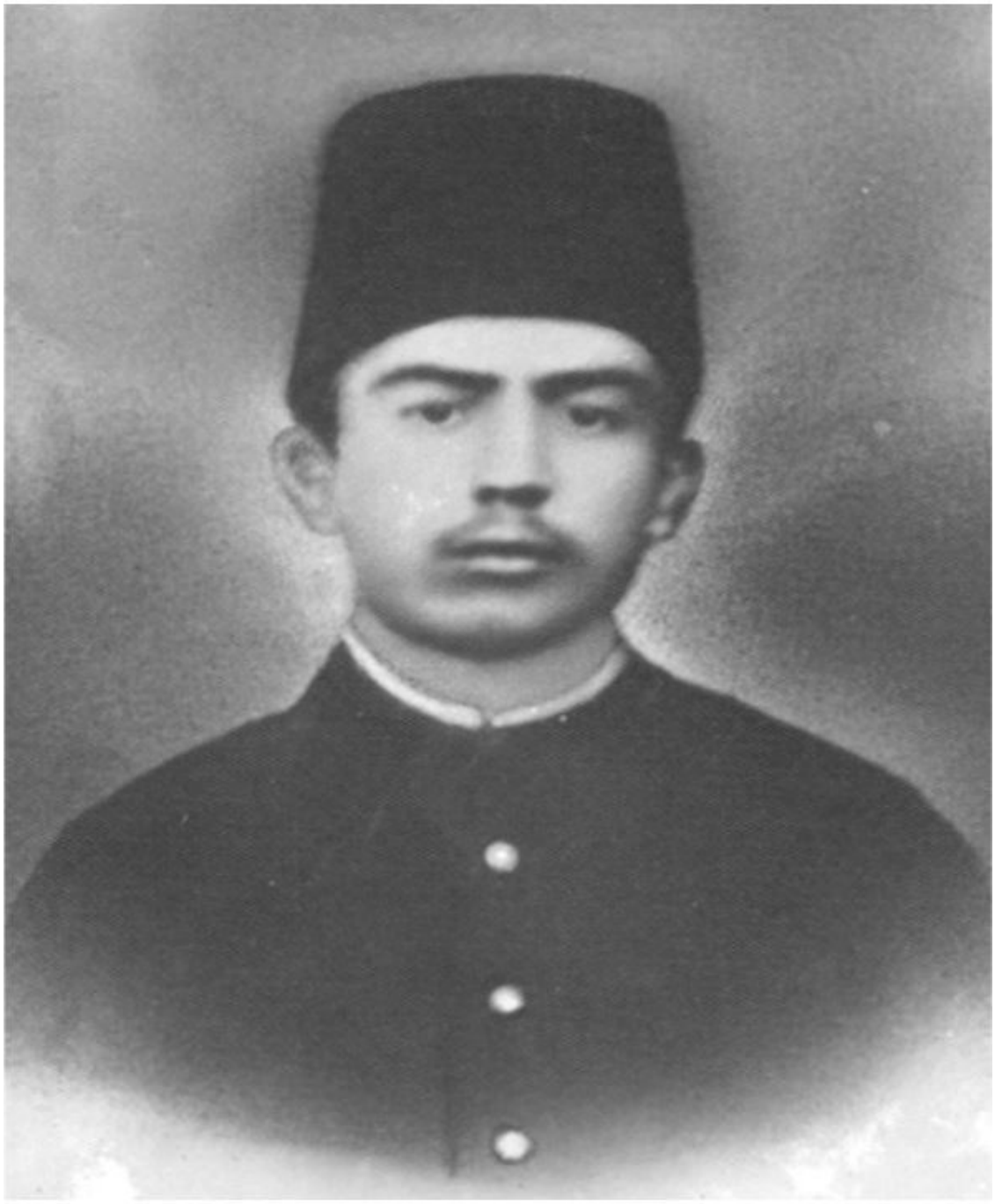
Nüfusa Bayramiç'te kaydettirildiğine göre Akif, çok küçük yaşlarda bir müddet Bayramiç'te kalmış olsa da asıl çocukluğu Fatih'te geçmiştir. Küçük Akif hareketli bir çocuktur, tüm gün oradan oraya koşturup durur, eve geldiğinde de yerinde duramaz, bahçedeki ağaca tırmanır, tüm bunlara rağmen komşuları Baise Hanım ona masal anlatmadan uyumaz. Hatta kimi zaman masal anlatan Baise Hanım uyuyakalır da Akif yine uyuyamaz. Tahir Efendi otoriter bir babadır, üzerinde daha fazla ihtimam göstermesi gerektiğini düşündüğü oğlu da haşarıdır. Tabi otoritesini hiçbir zaman şiddete başvurarak göstermez; ya bakışlarıyla uyarır oğlunu ya da susarak. Bazen de oğlunu, dersine çalışmazsa evin kapısından giremeyeceği yollu yarı şaka yarı ciddi uyarır. Ama Mehmet Akif zaten derslerine iyi çalışan bir öğrencidir.

EĞİTİMİ

Mehmet Akif, ilk öğretmeninin babası olduğunu söyler. Temizliğe düşkünlüğü kadar günlük çalışmasında da disiplinli olan Tahir Efendi erkenden kalkar, Akif'i ve Nuriye'yi yıkar, kızının saçlarını kendi elleriyle tarar, kıyafetleriyle ilgilenir. Bazen ders vermek için Fatih Medresesine giderken yanında çocukları da götürdüğü olur. İşte Akif ilk eğitimini o medrese ziyaretleriyle alır.

Babasından aldığı bu ilk temel eğitimin ardından mahalle mektebine gider. Osmanlı devletinde dört ila yedi yaş arasındaki çocukların gittiği ve Kuran öğrendikleri, genellikle cami ve mescitlerin yanında bulunan; hanedan mensuplarının, üst kademe yöneticilerin ve varlıklı kimselerin yaptırdığı eğitim kurumlarına mahalle mektebi ya da sıbyan mektebi denir. Tanzimat Dönemine gelene dek bu okullarda sadece Kuran öğretilse de 1846'dan itibaren Türkçe, yazı ve ahlak dersleri de eğitim faaliyetine eklenmiştir. Mahalle mekteplerine başlama yaşı belli bir nizama bağlanmamıştır. Kız ve erkeklerin farklı saatlerde ders aldıkları mahalle mekteplerine, İstanbul'da çocuklar dört-beş yaşından itibaren giderler. Mehmet Akif de babasının tedrisatında geçen ilk zamanların ardından, yine adetlere uyularak dört yaş, dört ay, dört günlükken[11] mahalle mektebine başlamıştır.

[11] Osmanlı'da çocukların yaşı dört yıl dört ay dört gün olunca Amin Alayı denilen bir merasim düzenlenirdi.

Mehmet Akif'in Halkalı Ziraat Mektebindeyken çekilmiş fotoğrafı.

İki yıl süren mahalle mektebi öğreniminin ardından, altı yaşındayken Emir Buhari İbtidai Mektebine geçmiştir. Günümüzdeki ilkokulların karşılığı olan ibtidailerde eğitim süresi üç yıldır. Mehmet Akif'in devam ettiği bir sonraki eğitim kurumu, Otlakçılar yokuşundaki Fatih Merkez Rüştiyesi'dir. Modern eğitim sistemine ayak uydurmak düşüncesiyle 1847'den itibaren Osmanlı eğitim kurumları arasında yer alan rüştiyeler, günümüzdeki ortaokulların o dönemki karşılığıdır. Eğitim süresi dört yıl olan bu okullarda din dersleri, Osmanlıca, Arapça, Farsça, defter tutma, matematik, geometri, jimnastik, tarih, coğrafya gibi dersler verilirdi.

Mehmet Akif, Rüştiye yıllarında özellikle; Arapça, Farsça ve Fransızca bilen, Paris'te eğitim görmüş hocası Kadri Efendi'yi kendisine örnek alacaktır. Kadri Efendi'nin etkisi sadece dil öğretimi yönünden ibaret kalmaz. Akif'in, bağlı olduğu İslam düşüncesi ve İslam ideali nedeniyle muhalif kimliğinde de onun etkisi büyüktür. Rüştiyedeki eğitimi yanında Selanikli Esrar Dededen Farsça,

Hoca Halis Efendiden Arapça dersleri alır. Aynı zamanda edebiyat eğitimini sürdürür. Önemli eserlerden Hafız'ın[12] Divan'ıyla, Gülistan'ıyla, Mevlana'nın[13] Mesnevi'siyle, Fuzuli'nin[14] Leyla ile Mecnun'uyla rüştiyede tanışmıştır. Başarılı bir öğrenci olan Mehmet Akif dil derslerinde sürekli sınıf birincisi olur. Onun Fransızca bilgisine dair Milli Mücadele günlerindeki şu anı önemlidir: Bir gün Yusuf Akçura ve Doktor Adnan[15], Büyük Millet Meclisi'nin toplantı salonunda bir Fransızca gazeteyle Akif'e geleceklerdir. Gazetede Pierre Loti'nin[16] Türkler hakkında bir yazısı vardır. Akif gazeteyi alır ve Meclis'te yanlarında otururken gözleriyle okuduğu yazıyı sözleriyle tercüme eder. Akif bu denli Fransızca bilir.

Mehmet Akif'in rüştiyeden mezun oluşu aile içinde küçük çaplı bir tartışmayı da beraberinde getirecektir. Rüştiyeden sonra öğrenimine devam etmek isteyenler ya dini eğitimin verildiği medreselere ya da modern eğitimin verildiği idadilere giderlerdi. Medreseye devam edenler sarık sararlar, idadiye devam edenler fes takarlardı. Eskiyle yeninin iç içe olduğu böyle bir dönemde de birtakım çatışmaların ortaya çıkması kaçınılmazdı. Emine Şerife Hanım, daima "Hocazadem" şeklinde çağırdığı Mehmet Akif'in modern anlamda eğitiminin yeterli olduğunu, mahalle mektebi ve rüştiyeyi bitirdiğine göre artık sarık sarması gerektiğini söylemektedir. Tahir Efendi'nin kendisi de bir medrese hocasıdır. Oysa oğlunun medreseye gitmesine karşı çıkar. Nasılsa medresede öğretilen dini ilimleri oğluna o öğretiyordur, o halde modern eğitim sisteminin rüştiyeden sonraki adımı olan idadiye gitmelidir.

Okul seçiminde Tahir Efendi'nin tercihi dikkat çekicidir. O, her ne kadar dönemin geleneksel eğitim kurumlarından birinde öğretmenlik yapsa da modern eğitim kurumlarının, dolayısıyla devletin istikbalinde -inanç kadar- çağdaş bilimlerin gerekliliğinin farkındadır. Mehmet Akif'in hayatı boyunca bağlı olduğu İslamcı pozitivist anlayışın temellerinin, Tahir Efendi'nin bakış açısıyla atıldığını söylemek mümkündür.

Tahir Efendi'nin, oğlunu Mülkiye İdadisine[17] kaydettirirken istenilen kayıt harcına parası çıkışmayacak, gümüş saatini harç için vermek isteyecektir. Fakat bu durumu uzaktan gören okul kâtibi, harcı yarın da yatırabileceklerini söyleyerek Tahir Efendi'yi rahatlatacaktır.

İdadi yıllarında Mehmet Akif'te bir başka ilgi uyanacaktır: Güreş. Emine Şerife Hanım, okuldan dönen oğlunun bazen zeytinyağı içinde gelmesine anlam veremez ve onun, hemen yakınlardaki bir yangın yerinden kalma boş arsada güreş yaptığını öğrenir. Zaten baştan bu yana Akif'in idadiye gitmesine muhalif olduğundan, bu yeni haberi de okulun başlarına sardığı bir başka uğursuzluk kabul eder. Oysa Akif, okul arkadaşlarıyla güreş tutmak yerine Kıyıcı Osman Pehlivan'dan güreş dersleri almaktadır.

Mülkiye Mektebinden mezun olmadan önce, birtakım talihsizlikler birbirini izler. 1888'de Mehmet Tahir Efendi yakalandığı gırtlak veremi nedeniyle vefat eder. Henüz on beş, on altı yaşındadır Mehmet Akif. Bu büyük acıyla birlikte aile hem manevi hem de maddi yönden sıkıntılar içine girer. O günlerde Mehmet Akif idadinin üç yıllık idadi kısmını bitirmiş, iki yıllık yüksekokul kısmına başlamıştır. Babasının vefatının ardından, ailecek Yakacık'ta vakit geçirdikleri sıra Sarıgüzel'deki evin çıkan yangında kül olduğu haberini alırlar. Babasının öğrencisi Pirzirinli Hoca Mustafa

---

[12] Hafız-ı Şirazî: XIV. yüzyılda İran'da yaşamıştır. Yaşamı hakkında günümüze ulaşan bilgilerin kesinliği tartışmalıdır. Hafız, İran şiirine çığır açacak ölçüde önemli yenilikler getirmiştir. Divan adlı şiirlerini topladığı eseri ve Gülistan'ı vardır.

[13] Mevlana, 6 Rebîülevvel 604'te (30 Eylül 1207) Horasan'ın Belh şehrinde dünyaya geldi. Sonradan Anadolu'da Konya şehrine yerleşerek vefat edene kadar orada yaşadı. Adına daha sonra Mevlevilik tarikatı kuruldu. En ünlü eseri Mesnevi'dir.

[14] 16. yüzyıl divan edebiyatı şairi. Bağdat'ta doğduğu bilinen, Klasik Türk edebiyatının en büyük şairlerinden. Leyla ile Mecnun adlı aşk hikâyesini anlattığı mesnevisi önemli eserlerinden biridir.

[15] Yusuf Akçura (2 Aralık 1876-11 Mart 1935), Türkçülük akımının önde gelen temsilcilerinden Tatar Türkü yazar ve siyasetçi. Adnan Adıvar (1882-1 Temmuz 1955), ilk sağlık bakanı. Ayrıca ünlü yazar Halide Edip Adıvar'ın eşidir.

[16] Pierre Loti (14 Ocak 1850-10 Haziran 1923), 1876'dan itibaren bir müddet İstanbul'da yaşamış Fransız yazar.

[17] Mülkiye İdadileri devletin idari kademelerine memur yetiştirmek amacıyla ilk kez 1859'da Fatih semtinde kurulmuştur. Başlangıçta öğrenim süresi iki yıl olsa da 1877'de beş yıllık yükseköğrenime dönüştürülmüştür.

Efendi'nin yardımlarıyla ev yeniden yaptırılırken[18], idadinin üç yıllık ilk aşamasından iki yıllık ikinci aşamasına geçmiş Mehmet Akif de 1889'da bir seçim yapmak zorunda kalır. Her ne kadar idadiden sonra Hukuk Mektebine gitmek istese de hem sadece memurluk yapabileceği bir meslek seçmek istemediğinden hem de babasının ölümüyle zor durumda kalan aileye bakabilmek için daha kolay iş bulabileceği, Baytar Mektebi diye bilinen Halkalı'daki parasız yatılı Baytar Mekteb-i Âlisine (Halkalı Veterinerlik Yüksek Okulu) başlar. Mülkiye İdadisinde beraber okudukları arkadaşı Selahattin Bey; yaşadığı dönemde sevilen sayılan bir kişi olan Tahir Efendi'nin ölümünden sonra da elde ettiği saygınlıkla, Akif'in Halkalı'daki okula gündüzlü öğrenci olarak babasının talebesi Mustafa Efendi adında önemli bir kişi tarafından kaydının yaptırıldığını söyler.

Halkalı Baytar Mektebine ait bina, günümüzde üniversite olarak kullanılmaktadır.

Akif babasının vefatı sonrası ata topraklarını görmek ister ve amcasını ziyaret amacıyla İpek'e gider, dönüşte medresede okuması için amcasının oğlunu da yanında getirir.

Başlangıçta Ahırkapı'da olan Baytar Mektebi iki yılın ardından Halkalı'ya taşınır. Sarıgüzel'le Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebi arasında mesafe yaklaşık on yedi kilometre olduğundan, Akif de gündüz gidip geldiği okula sonra yatılı olarak devam etmek zorunda kalır. Her hafta sonu yine bu on yedi kilometrelik yolu yürüyerek gidip gelir.

Baytar Mektebinin bütün hocalarının sevgisini kazanan Mehmet Akif, burada özellikle Rıfat Hüseyin'den etkilenecektir. Bizzat Pasteur'dan[19] eğitim almış Rıfat Hüseyin Paşa, Akif'in Baytar Mektebine başladığı yıl Paris'ten dönmüştür. Dini duygularında daima samimi olmuş, ibadetini sürdürmüş Akif; onun sayesinde, Hristiyan bir bilim adamı olan Pasteur'a da samimiyetle saygı duymuştur. Bir anlamda Baytar Mektebi, Mehmet Akif'teki imanla ilim bütünlüğünü, samimi imanı yanında başka inançlara sahip ilim insanlarını da kabullenmeyi ve onlara hayranlık derecesinde saygı duymayı pekiştiren bir süreç olmuştur. Akif, bu yıllarda bir taraftan da dini eğitime devam etmiş, Filipeli Arap Hafız nezaretinde altı ay gibi kısa bir sürede Kuran'ı hıfzetmiştir.

Okul yıllarında beşeri ilimler yanında bir taraftan da şiirle ilgilenmeye başlayan Mehmet Akif, 1893'te okulu birincilikle tamamlar.

---

[18] Bu küçük ev, 31 Mayıs 1918'de çıkan ve yaklaşık yedi bin beş yüz evin yandığı Cibali-Fatih yangınında bir kez daha yanıp kül olacaktır.

[19] Louis Pasteur (1822-1895), Fransız bilim adamı. Mikrobiyolog ve kimyagerdir. Bulduğu kuduz aşısını ilk kez 1885'te, kuduz bir köpek tarafından ısırılmış bir çocuğa uygulamıştır.

Baytar Mektebinden mezun olmasıyla birlikte memuriyet hayatı başlar.

EVLİLİĞİ VE ÇOCUKLARI

1 Eylül 1898'de Tophane-i Amire veznedarı Mehmet Emin Beyin kızı İsmet Hanımla evlenir. Mehmet Akif yirmi beş, İsmet Hanım yirmi bir yaşındadır. Mehmet Emin Bey hali vakti yerinde, sayılan ve sevilen birisidir. Hırka-ı Şerif semtinde, Veznedar Konağı adıyla bilinen bir konağı vardır. Mehmet Akif'le İsmet Hanım'ın düğünleri de bu konakta yapılmıştır. Düğünün ardından Mehmet Akif ve İsmet Hanım bir ay kadar bu konakta kalmışlar, ardından, 1889'da yandıktan sonra yeniden inşa edilen Sarıgüzel'deki eve geçmişlerdir. Fakat evliliklerinin ilk yılı Fatma Cemile dünyaya gelince bu ev dar gelmiş, Akif'in "İstanbul'da ikamet etmediğim bir semt kalmadı" diyeceği üzere birçok semtte kirada oturmuşlardır.

Soylu bir aileden gelen İsmet Hanım ailesine bağlı, güçlü bir kadındır. Mehmet Akif'in uzun seyahatleri sırasında çocuklarıyla yalnız başına ilgilenmiş, eşini Mısır yıllarında yalnız bırakmamıştır. Fakat erken yaşlarda yakalandığı astım hastalığı nedeniyle büyük sıkıntılar yaşamıştır. Mehmet Akif, 1925'ten sonra yerleştiği Mısır'da İsmet Hanım'la yakından ilgilenmiş, ev işlerini yapmış, kimi zaman eşine kendi elleriyle yemek yedirmiştir. Tüm bu sağlık problemleri zamanla İsmet Hanım'ın sinirlerini de bozmuştur.

Mehmet Akif'in eşi İsmet Hanım

Mehmet Akif ve İsmet Hanım'ın altı çocuğu dünyaya gelir. 1899'da doğan Fatma Cemile, gazeteci Ömer Rıza Doğrul'la evlenir. Mehmet Akif'le 1915'te Mısır'da tanışan Ömer Rıza aslen Burdurlu bir ailedendir. İstanbul'a döndükten sonra Mehmet Akif'le görüşmeyi sürdürmüş ve bu sırada Fatma Cemile ile evlenerek ailenin damadı olmuştur. Bir gün Mithat Cemal[20], Akif'e "Mısır'dan başka yerde kendine damat bulamadın mı?" diye sorar. Akif, arkadaşının bu sorusuna, uzun bir susuştan sonra "Ömer Rıza Türktür!" diye karşılık verir.

Akif'in de çok sevdiği Ömer Rıza Doğrul, 1951'de Pakistan'da düzenlenen İslam Konferansı'nda Türk heyetine başkanlık etmiştir. Ömer Rıza Bey 1953'te, Cemile Hanımsa 1981'de

[20] Mithat Cemal Kuntay (1885-1956); şair, hukukçu, biyografi yazarı. Üç İstanbul romanıyla tanınır. Mehmet Akif Ersoy'un yakın arkadaşlarındandır ve anı türünde, Akif hakkında en samimi çalışmaları yapmıştır.

vefat etmişlerdir. Ailenin ikinci çocuğu olan Ayşe Feride 1901 ya da 1902'de doğar. Feride Hanım, işadamı Muhittin Akçor ile evlenir. Muhittin Bey aynı zamanda Halkalı Ziraat Mektebinde Mehmet Akif'in öğrencisidir. 1906 ya da 1907'de doğan Suad Hanım, 1925 yılında Veteriner Hekim Yüzbaşı Ahmet Ali Argon ile evlenir. Mehmet Akif'in Ferda Kadın şiirini yazdığı, 2012'de vefat eden Ferda Hanım ve hâlâ hayatta olan tek torunu Selma Argon, Suad Hanım'ın kızlarıdır. Suad Hanım 26 Şubat 2000'de vefat etmiştir.

Mehmet Akif'in ilk oğlu İbrahim Naim henüz bir buçuk yaşındayken ölmüştür. İkinci oğlu Mehmet Emin'se 1908'de dünyaya gelir. Mehmet Akif'in kayınbabası Mehmet Emin Bey'in ismini taşıyan bu ikinci oğlu, Milli Mücadele yıllarından İstiklal Marşı'nın yazılış sürecine bizzat tanıklık eder. Babasıyla birlikte Ankara'ya giden, cephelerde dolaşan, 1925 sonrası Mısır'da da babasına eşlik eden Mehmet Emin Ersoy'un; 1934 sonrası oldukça trajik bir hayat hikâyesi vardır. Mehmet Emin 24 Ocak 1967'de vefat etmiştir. Akif'in babasının adını taşıyan en küçük oğlu Tahir'se 1915'te doğmuş, tercümanlık yaparak hayatını kazanmaya çalışmış ve 2000 yılında vefat etmiştir.

İsmet Hanım ve çocukları

Mehmet Akif ve oğulları

MEMURİYETİ

Mehmet Akif'in memuriyet hayatı aslında yaşadığı coğrafyayı tanımasında başlıca etkendir. 1893 yılında birincilikle Halkalı Baytar Mektebinden mezun olunca, 750 kuruş maaşla Orman, Meadîn ve Ziraât Nezareti 5. Umur-ı Baytariyye ve Islah-ı Hayvanât Şubesinde memur olur[21]. Fakat şube merkezine, her ne kadar okuldan birincilikle mezun olsa da Mehmet Akif değil onun ardından ikinci gelen Simon adında bir Ermeni memur olarak tayin edilir. Akif'se sonradan baytar müfettiş muavinliği verilerek Edirne'de, Şam'da, Halep'te ve Adana'da görevlendirilir. Yetiştiği şehirden uzak kalsa da bu sayede ülkeyi sadece kitaplardan, haritalardan tanıyan bir aydın olmaktan kurtulur; köylüyü, yoksulları tanıma fırsatı bulur. Anadolu, Rumeli ve Arabistan coğrafyasına dair çok kıymetli çıkarımlar yapar. Yalnız o yörelerdeki Türklerin ağız özellikleri ve Türkçeyi kullanış biçimlerini öğrenmez, yaşam koşullarını da gözlemler. Özellikle Edirne görevi sayesinde tanıdığı köylüyü; elinde hiçbir şeyi olmayan, sıhhat ve ahlak yönüyle bitik, üzerindeki kıyafet bile lime lime, zar zayıf olarak tasvir eder. Oturduğu evin damı çöküktür, arsası rehin durumdadır, bahçesi icralıktır, faiz borcu yüzünden zor durumdadır; tüm bunlara rağmen toprağın bereketli olduğu yıl eline biraz para geçtiğinde düşüncesizce harcamalar yapar, evine tarlasına uğramaz, tüm gün kahvede iskambil ya da domino oynar. Toplumcu bir şair duyarlılığına o zamandan sahip olduğundan, görev gereği gittiği yerlerde yaptığı gözlemlerin etkisi karakterini şekillendirir. Ülkenin ve halkın içinde bulunduğu zor durumu gözlemlemiş ve sanatı yoluyla bu zorlukları aşmak için çaba harcamıştır. Öte yandan, ilk şiir kitabından sonra yoksul insanların gündelik sorunlarına odaklı bu toplumcu anlayış yerini, sonraki kitaplarında daha genel sorunlara bırakacaktır.

Halkalı Baytar Mektebinin açılış töreni.

Aynı görevle İstanbul'a geldikten sonra 1906'da Halkalı Ziraat Mektebinde resmi yazışma usulü, 1907'de Çiftçilik Makinist Mektebi'nde Türkçe derslerine girer. Yine 1908'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Bölümünde Osmanlıca dersi verir. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanından dört gün sonra İttihat ve Terakki'ye girer[22]. Baytarlık mesleğini sürdürmek kaydıyla 1913'e dek Arapça

[21] İlginçtir ki Mehmet Akif, memurluk yapmak yerine kendi zanaatını sürdürebileceği bir meslek öğrenebilmek için Baytar Mektebine geçiş yapmıştır. Fakat Baytar Mektebini bitirdiğinde hayatını memurlukla sürdürmek zorunda kalmıştır.

[22] II. Meşrutiyet, yapılan baskılar sonucu 24 Temmuz 1908'de ilan edilmiştir. İttihat ve Terakki, II. Meşrutiyet'in ilanında büyük etkisi bulunan siyasi cemiyettir ve 1908-1918 yılları arasında -kısa kesintiler dışında- ülke yönetiminde söz sahibi olan partidir. Mehmet

dersleri vermeyi sürdürür; bir taraftan da çeşitli camilerde vaazlar verir. 1913'te lise yıllarından beri ilgilendiği edebiyat devreye girer. Amacı edebiyat yoluyla halkı aydınlatmak olan Müdafaa-i Milliye Heyeti Neşriyat Şubesinde çalışır. Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamid Tarhan, Süleyman Nazif, Cenap Şahabettin[23] gibi dönemin ünlü yazar ve şairleri de bu heyetin temsilcileri arasındadır. Çalışkanlığıyla bilinen Mehmet Akif, -kendi anılarından anlaşıldığı kadarıyla- tüm bu görevler yanında Darü'l-edeb adlı bir özel okulda da derslere girmiştir.

1911'de Darü'l-fünun mezunlarıyla.

1913'te Ziraat Nezaretindeki müdür muavinliği görevinden ve üniversite hocalığından istifa eden Mehmet Akif, Milli Mücadeleye katılmak için Ankara'ya geçinceye kadar sadece Halkalı Baytarlık ve Ziraat Mektebindeki öğretmenlik görevini sürdürmüştür.

Akif, II. Abdülhamid'i sevmez fakat asıl amacı şairin sanatçılık yönünü anlamaya çalışmak olan bu çalışmada onun edebiyat dışı siyasi polemikleri ele alınmamıştır.

[23] Recaizade Mahmut Ekrem (1847-1914), Tanzimat Dönemi şairidir ve Türk şiirinin yenileştirmesinde öncü olduğundan Üstat Ekrem olarak bilinir. Abdülhak Hamid Tarhan (1852-1937), Tanzimat Dönemi şairi ve oyun yazarıdır. Modern şiirin ilk olgun örneklerini verdiği için Şair-i Azam olarak bilinir. Süleyman Nazif (1870-1927) ve Cenap Şahabettin (1870-1934), Servetifünun Topluluğu şairleridir. Süleyman Nazif, Mehmet Akif'in yakın arkadaşıdır ve onun hakkında ilk kitabı yazan isimdir.

SEYAHATLERİ

Mehmet Akif, baytarlık memuriyeti nedeniyle farklı coğrafyaları gezer. Görev gereği yaptığı seyahatleri dışında ilk önemli yolculuğu 1914 yılı Ocak ayında Mısır'a gidişidir. Abbas Halim Paşa'nın[24] davetiyle gittiği Mısır'da iki ay kalır, Ehramları gezer, Nil Nehri sahilini görür. İleride damadı olacak Ömer Rıza'yla da bu seyahat sırasında tanışır. Mısır'dan Medine'ye geçerek Hazreti Muhammed'in kabrini ziyaret eder. Aynı yılın son aylarında yaptığı bir diğer seyahatse Berlin'edir. Fakat bu defa gezinin amacı herhangi bir daveti yerine getirmek değil doğrudan -Teşkilat-ı Mahsusa[25] üyesi olduğundan- hükümet görevidir. Zaten durumun farkında olan Mehmet Akif, Berlin seyahatiyle birlikte aynı zamanda vatanının mücadele hayatına doğrudan katılmış olur. Çünkü Osmanlı dağılmak üzeredir. Peş peşe gelen son savaşlar, özellikle Balkan Savaşları şairi üzer.

1912 ve 1913 yıllarında Osmanlı Devleti, bünyesinde bulunan azınlıkların isyanlarıyla uğraşmak zorunda kalmıştır. Bulgaristan Krallığı, Sırbistan Krallığı, Yunanistan Krallığı ve Karadağ Krallığı bir araya gelerek Balkan Birliğini oluşturmuşlar ve devlete başkaldırmışlardır. 8 Ekim 1912 – 30 Mayıs 1913 tarihleri arasında süren bu savaşa I. Balkan Savaşı denilir. Savaşın sonunda Osmanlı İmparatorluğu Balkanlardaki topraklarının çoğunu kaybetmiş, Arnavutluk da bağımsızlığını kazanmıştır. İlk savaşta Bulgaristan'a fazla toprak verildiğini iddia eden Yunanistan, Karadağ, Sırbistan ve I. Balkan Savaşı'na katılmayan Romanya'nın Bulgaristan'a savaş açmasıyla II. Balkan Savaşları başlar. Osmanlı Devleti, ilk savaşta kaybettiği topraklardan bir kısmını bu savaşta geri alır.

Özellikle I. Balkan Savaşı Mehmet Akif'te büyük tesirler uyandırmıştır. Çünkü kaybedilen topraklar arasında İstanbul'a oldukça yakın olan, Akif'in ilk görev yeri Edirne de vardır. Ayrıca Arnavutluk da bağımsızlığını elde etmiştir. Mehmet Akif'in babası da Arnavut'tur fakat o, milliyetçi duygularla bağımsızlığını elde etmiş bir Arnavutluk yerine devlet bütünlüğünün yanındadır. Hakkın Sesleri kitabında baba yurdu Arnavutluk'un durumuna adeta ağlarken *"Üç beyinsiz kafanın derdine, üç milyon halk/Bak nasıl doğranıyor? Kalk, baba, kabrinden kalk!"* dizeleriyle babasına seslenmesi de ondaki devlet bütünlüğü duygusunun samimiyetini gösterir.

Rusya'nın 2 Kasım 1914'te Osmanlı Devleti'ne savaş ilân etmesiyle birlikte Osmanlı Devleti; Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya'dan oluşan İttifak Devletlerine katılarak I. Dünya Savaşına dâhil olur. Osmanlı Devleti'nin müttefiki durumundaki Almanya; Fransız, Rus ve İngiliz ordusunda bulunan ve esir düşen Müslüman askerleri ayrı esir kamplarında toplamış; Müslüman esirlere güzel davranışlarını Osmanlı Devletine göstermek yoluyla Müslümanlar arasında sempati toplamak amacıyla, esir kampını inceleyip esirlerin durumunu görmeleri için İstanbul'dan bir heyet davet etmiştir. Teşkilat-ı Mahsusa'nın yürüttüğü ve 1914 yılının son aylarında devlet tarafından Berlin'e gönderilen heyette Mehmet Akif de vardır. Akif, 1915 yılının Mart ayında Berlin'den dönecek ve yaptığı gözlemler sonucunda Berlin Hatıraları manzumesini yazacaktır.

Berlin Hatıraları şiiri Safahat'ın sonradan Hatıralar bölümü olarak bilinen kısmında yayımlanır. Uzun bir şiir olan Berlin Hatıraları'nda şair, yaklaşık dört ay kadar kaldığı şehrin ciddi gözlemcisidir. Resmi görevi Wünsdorf'taki Hilal esir kampını gezmektir. Zaten şiirin ilham kaynağı da bu ziyarettir. Ancak Akif yalnız Müslüman esirlerin durumunu anlatmaz şiirde. Savaşta ölen insanların annelerine de Alman anneler nezdinde seslenir:

Değil mi bir anasın sen? Değil mi Almansın?
O halde fikr ile vicdâna sâhib insansın.

[24] Abbas Halim Paşa (1866-1934), Osmanlı devlet adamı ve Mısır prensidir. Sadrazamlık yapmış Sait Halim Paşa'nın kardeşidir. Sanatsever bir kişilik olan Abbas Halim Paşa, Mehmet Akif'in yakın dostu ve destekçisidir. Mehmet Akif, Abbas Hilmi Paşa'nın yaptırdığı Mısır Apartmanında vefat etmiştir.

[25] Enver Paşa'ya bağlı olarak İttihat ve Terakki'nin Türkçü ve İslâmcı siyasi görüşleri doğrultusunda, yurt içi ve yurt dışında karşı propaganda yürütmek amacıyla kurulmuş gizli örgüt.

O halde "Asyalıdır, ırkı başkadır…" diyerek,
Benât-ı cinsin olan ümmehâtı incitecek
Yabancı tavrı yakışmaz senin fazîletine…
Gel iştirâk ediver şunların felâketine.
Ya "Paylaşıldı mı artar durur sürûr-i beşer;
Kederse aksine: Ortakla eksilir" derler.

Akif buradan İslam dünyasının durumuna geçer. Esirlerin tamamı Müslüman ülkelerden toplanıp Rus, İngiliz ve Fransızların Almanlara karşı savaşmak üzere cephenin ön sıralarına yerleştirdikleri kişilerdir. Cahil bırakılan ve sömürgeleştirilen bu insanlar "Almanlar İstanbul'u işgal etti. Halifenizi esir aldı. Biz halifenizi kurtarmak için savaşıyoruz. Bu savaş halifenizi kurtarma savaşıdır." denilerek kandırılmışlardır. Akif'in içinde bulunduğu heyet, esirlere savaşın gerçeklerini anlatır. Aynı bakış açısı şiirine de yansır:

Hesaba katmıyorum şimdilik bizim yakada
Sönen ocakları; lakin zavallı Afrika'da
Yüz elli bin kadının tütmüyor bugün bacası.
Ne körpe oğlu denilmiş, ne ihtiyar kocası,
Tutup tutup getirilmiş Fransız askerine.
Siperlik etmek için saff-ı harbin önlerine

Akif, Berlin'de çok önemli görüşmeler de yapar; Alman şarkiyatçılarla görüşür. Fakat Akif'in içinde o günlerde sıkıntı vardır. Anadolu'da Çanakkale Muharebeleri[26] yapılmaktadır. Gözü, kulağı oradan gelecek haberdedir. O günlerde Berlin'de tanıdığı bir Türk zabitini "Çanakkale düşmez" dediği için bir anda sever, üstelik Berlin Hatıraları şiirini de ona ithaf eder.[27] Zaten şiirin son bölümleri bu 'Çanakkale düşmeyecek' duygunu anlatır. Berlin'den, yıllar sonra İstiklal Marşı'na başladığı sözcükle seslenir milletine:

– Korkma!
Cehennem olsa gelen göğsümüzde söndürürüz;
Bu yol ki Hak yoludur, dönme bilmeyiz, yürürüz!
Düşer mi tek taşı, sandın, harîm-i nâmûsun?
Meğer ki harbe giren son nefer şehîd olsun.
Şu karşımızdaki mahşer kudursa, çıldırsa;
Denizler ordu, bulutlar donanma yağdırsa;
Bu altımızdaki yerden bütün yanar dağlar,
Taşıp da kaplasa âfâkı bir kızıl sarsar ;
Değil mi cebhemizin sînesinde îman bir;
Sevinme bir, acı bir, gâye aynı, vicdan bir;
Değil mi cenge koşan Çerkes'in, Lâz'ın, Türk'ün,
Arab'la, Kürd ile bâkîdir ittihâdı bugün;
Değil mi sînede birdir vuran yürek… Yılmaz!
Cihan yıkılsa, emîn ol, bu cebhe sarsılmaz!

[26] Tarihe Çanakkale Savaşı olarak geçen muharebe, 19 Şub 1915 – 9 Oca 1916 tarihleri arasında Osmanlı Devletiyle İtilaf Devletleri arasında yapılmıştır. Her iki taraftan yaklaşık 550 bin kişinin öldüğü savaş, tarihin en kanlı meydan muharebelerindendir. Savaşı Osmanlı Devleti kazanmıştır. İlk saldırılar 19 Şubat 1915'te olmuştur fakat asıl savaş 18 Mart 1915'te başladığından bu tarih, Çanakkale Zaferinin Yıldönümü olarak kutlanır.

[27] Mithat Cemal Kuntay bu kişiyi "Binbaşı Ömer Lütfi ismindeki bu zat, sanayi mektebinde fen dersleri hocasıydı ve Harb-i umumi'de top ve mühimmat almak için Berlin'de bulunuyordu" diyerek tanıtır.

Nasıl ki yarmadan âfâkı pâre pâre düşer,
Hudâ'yı boğmak için saldıran cünûn-i beşer;
Nasıl ki nûr-i hakîkatle çarpışan evhâm;
Olur şerâre-i gayretle âkıbet güm-nâm,
Şu karşımızdaki mahşer de öyle haşrolacak,
Yakında kurtulacaktır bu cephe…
– Kurtulacak… Demek yıkılmayacak kıble-gâh-ı âmâlim..
Demek ki ölmüyoruz… Haydi arkadaş gidelim!"

Akif'in Almanya'da kaldığı otel de dikkatini çeker. Berlin'de meşhur Brandenburg kapısının yanında tarihi bir otelde misafir edilir. Şehrin güzelliğine, gelişmişliğine hayran kalır. İstanbul'daki otellerle karşılaştırır. Ancak derdi, geri kalmışlığa üzüldüğünü vurgulamaktır.

Berlin Hatıraları'nda yer alan, otelle ilgili kısım şöyle başlar:

Meğer oteller olurmuş saray kadar ma´mûr:
Adam girer de yaşarmış içinde, mest-i huzûr:
Beş altı yüz odanın her birinde pufla yatak…
Nasîb olursa eğer, hiç düşünme yatmana bak!
Sokakta kar yağa dursun, odanda fasl-ı bahâr,
Dışarda leyle-i yeldâ, içerde nısf ı nehâr!
Hayât-ı nûrunu temdîd edip her âvîze,
Fezâda nescediyor bir sabâh-ı pâkîze,
Havâyı kızdırarak hissolunmayan bir ocak;
Ilık ılık geziyor, her tarafta aynı sıcak.
Gürül gürül akıyor çeşmeler, temiz mi temiz;
Soğuk da isteseniz var, sıcak da isteseniz.
Gıcır gıcır ötüyor ortalık titizlikten,
Sanırsınız ki zemîninde olmamış gezinen.
Ne kehle var o mübârek döşekte hiç, ne pire;
Kaşınma hissi muattal bu i´tibâra göre!..
Unuttum ismini… Bir sırnaşık böcek vardı…
Çıkar duvarlara, yastık budur, der atlardı.
Ezince bir koku peydâ olurdu çokça, iti…
Bilirsiniz a canım… Neydi? Neydi? Tahtabiti!
O hemşerim, sanırım, çoktan inmemiş buraya,
Bucak bucak aradım, olsa rast gelirdim ya!

Mehmet Akif'in bir diğer önemli seyahati Necid'edir. 1915 yılının Mayıs ayında, yine görevli olarak ve Teşkilat-ı Mahsusa'nın başkanı Kuşçubaşı Eşref Bey'in[28] idaresindeki bir başka heyetle Arabistan'ın Necid bölgesine gider. Seyahatin amacı, Şerif Hüseyin'in İngilizlerle anlaştığının anlaşılması üzerine devlete bağlı kalmış İbnürreşid'le görüşmek ve ona hediyeler götürmektir. Nitekim bu görüşmeler yapılır ancak tam istenen sonuç alınamaz çünkü geç kalınmıştır. Dönüşte Şam ve Beyrut'a uğrayıp aynı yılın ekim ayında İstanbul'a dönecektir. Mehmet Akif bu seyahatten hareketle Necid Çöllerinden Medine'ye şiirini yazar.

Kutsal topraklardaki şair, Necid Çöllerinden Medine'ye şiirinde düşüncelerini, duygularını bir başkası aracılığıyla dillendirir. Temsili karakter olarak duygularını ve hislerini aktardığı kişi Sudanlı

[28] Eşref Sencer Kuşçubaşı (1873-1964), Kuşçubaşı Eşref adıyla bilinen, Çerkes asıllı Türk istihbaratçı ve gerilla savaşçısıdır. Özellikle İngiliz ajan Lawrence'a karşı verdiği mücadeleyle ünlüdür.

biridir. O zamanlar gaye, geniş toprakları ve hâkimiyeti korumak olduğundan ittihad-ı İslam idealini Sudanlının ağzından anlatır. Bölgede yaşanan olumsuz gelişmelere rağmen her zamanki gibi şiirinde umudu ön planda tutar. Kudüs, Gazze, Beyrut, Şam, Necid Çölü, Sina Çölü, Kâbe, Ariş, Humus, Menâma, Medine gibi Harîm-i Osman'ın mekânlarını gezen şair yüksek ideallerini yaşatarak orada bulunur.

Necid Çöllerinden Medine'ye şiiri "Ya Nebi" diyerek başlatılır, ardından şiirde konuşturulan karakter olan Sudanlının sözleri gelir:

…Şu halime bak!
Nasıl ki bağrı yanar, gün kızınca sahranın
Benim de ruhumu yaktıkça yaktı hicranın!

Şiirde Sudanlı genç üç aydır yollardadır. Tıpkı Mehmet Akif gibi çölü geçmek ister. Mehmet Akif ve diğer heyet üyeleri de zorlu yolları aşmışlardır. Heyetin amacı Müslümanlık paydasını vurgulayarak Osmanlı'nın varlığını devam ettirmektir. O nedenle şiirde manevi vurgular da çoktur:

Gözümde tüttü bu andıkça yandığım toprak
Önümde durmadı artık, ne hanuman ne ocak
Yıkıldı hepsi.. Ben aştım diyar-ı Sudan'ı
Üç ay "Tihame!" [29] *deyip çiğnedim beyâbânı*
Kemiklerim bile yanmıştı belki sahrada
Yetişmeyeydin eğer, ya Muhammed, imdada

Mehmet Akif'in şiirine Sudanlı bir kişiyi karakter olarak seçmesi Osmanlının çok kültürlülüğüne atıfta bulunmak içindir. O tarihlerde her vatanseverin derdi, hâkimiyeti korumaktır. Akif de bunun için mücadele eder. Ancak Milli Mücadele yıllarında gerçekçi karakter özelliğini ön plana çıkararak safını, doğru bildiği tarafa yöneltir.

Akif'in görev dolayısıyla beş ay süresinde gezdiği coğrafyanın bir parçası olan Necid'de olduğu sıra, İstanbul'un hemen yakınında yaklaşık beş yüz bir kişinin öldüğü Çanakkale Savaşı yaşanacaktır. 1915'te kırk iki yaşında olan Mehmet Akif'in yolunu Hicaz Demiryolunun ortasındaki o istasyona çıkaran da bu savaştır. Çanakkale Destanı adıyla bilinen ve bu savaşı en güzel şekilde anlatan şiiri yazacak olsa da Mehmet Akif, Çanakkale Savaşı'na katılamamıştır. Çanakkale Zaferi'ni de Medine'ye gitmek için El-Muazzam istasyonunda beklerken, Kuşçubaşı Eşref Bey'e Enver Paşa'nın[30] gönderdiği şifreli mesaj aracılığıyla öğrenmiş ve şiiri orada yazmıştır. Türk milletinin hafızasında çok derin izler bırakan Çanakkale Savaşını anlattığı şiirinde bir destanı, tarihin sayfalarına kazır. Şiirin sonunda büyük bir sevinç, gurur ve müjde vardır:

O demir çenberi göğsünde kırıp parçaladın;
Sen ki, ruhunla beraber gezer ecrâmı adın;
Sen ki, a'sâra gömülsen taşacaksın… Heyhât!
Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihât…
Ey şehîd oğlu şehîd, isteme benden makber,
Sana âguşunu açmış duruyor Peygamber.

[29] Sözlükte "kötü koku, aşırı sıcaklık, durgun rüzgâr" anlamına gelen tihâme kelimesi, Yemen kıyı şeridi için "yüksek bölge" anlamındaki Necid'in karşıtı olarak "alçak bölge" anlamında kullanılır.

[30] Enver Paşa (1881-1922), I. Dünya Savaşı'na devletin katılmasında etkin olan, İttihat ve Terakki'nin üç paşasından (diğerleri Talat Paşa ve Cemal Paşa) en tanınmışı. Savaşın kaybedilmesi üzerine Orta Asya'daki Türk halklarını ayaklandırmak amacıyla gittiği Türkistan'da Bolşeviklere karşı yaptığı bir çatışma sırasında şehit edilmiştir.

1918 Temmuz'unda Şerif Hüseyin'in yerine Mekke Emiri olarak tayin edilen fakat Mekke'ye gidemediği için Lübnan'da bulunan Şerif Ali Haydar'ın davetiyle Lübnan'a gitmiştir. Onun Lübnan'da olduğu sıra İstanbul'da Darü'l-Hikmeti'l-İslamiyye adıyla bir müessese kurulmuş ve Mehmet Akif de başkâtip tayin edilmiştir. İslam bilim ve düşünce insanlarını aynı çatı altında toplamak amacı taşıyan bu müessesedeki görevinden, Milli Mücadeleye katılmak için Anadolu'ya geçtiğinden azledilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM
MİLLİ MÜCADELE'YE KATILMASI

İttifak Devletleri arasında bulunan Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşından mağlup olarak ayrılır. 30 Ekim 1918'de ateşkes antlaşması imzalanır. Antlaşmanın, "İtilaf Devletleri, güvenliklerini tehdit edecek bir durumun ortaya çıkması halinde herhangi bir stratejik yeri işgal etme hakkına sahip olacaktır" şeklindeki yedinci maddesi bahane edilerek İtilaf Devletlerinin Anadolu'yu işgali başlar. İtalya'nın 22 Mart 1919'da Antalya'yı işgal etmesinin ardından, -18 Ocak 1919 tarihinde yapılan Paris Barış Konferansıyla İzmir ve çevresi Yunanistan'a verildiğinden- 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar İzmir'i işgal ederler. Özellikle İzmir'in işgali toplumda büyük bir umutsuzluğa yol açar. Böyle bir ortamda 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıkan Mustafa Kemal, Anadolu'da kurtuluş mücadelesini başlatır. Erzurum, Sivas, Amasya Kongreleriyle başlayan Milli Mücadele sürecine Kurtuluş Savaşı denir. 27 Aralık 1919'da Ankara'ya gelen Mustafa Kemal 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni kurarak, İstanbul Hükümeti ve padişahtan bağımsız hareket ettiğini resmi olarak da ilan etmiş olur.

Mehmet Akif, yakın arkadaşı Eşref Edip'le[31] çıkardığı ve başyazarı olduğu Sebilürreşad dergisinde Milli Mücadele'yi destekleyen yazılar yayımlar. Bir yazısında "Türklerin yirmi beş asırdan beri istiklâllerini muhafaza etmiş bir millet oldukları tarihen müspet bir hakikattir. Türkler istiklâlsiz yaşayamaz" diyerek manda ve himaye fikrini savunanlara karşı çıkmıştır. Özellikle İzmir'in işgalinin ardından Sebilürreşad dergisi tüm yazılarını halkı sabra davet etmeye, insanlara ümit ve cesaret vermeye ayırır. Hatta bazı sayılar sansürlenir; kimi zaman dergi yarı yarıya boş sayfalarla yayınlanır. Şair Akif, 1920 yılının Ocak ayında Eşref Edip'le birlikte Balıkesir'e gider. Şehre gelişi tellallar aracılığıyla halka haber verilir ve 23 Ocak 1920 Cuma günü namazdan sonra Zağnos Paşa Camiinde vaaz verir; halkı mücadele etmeye ve işgallere sessiz kalan Osmanlı idaresinin karşısına geçerek düşmana karşı savaşanlara yardım etmeye çağırır. Arkadaşı Eşref Edip tarafından yazıya geçirilen bu konuşma metni önce İzmir'e Doğru gazetesinde, ardından Sebilürreşad dergisinde yayımlanır. Mehmet Akif'in halk üzerindeki etkisini iyi bilen, gerek Sebilürrreşad'daki Milli Mücadele'yi destek yazılarını gerekse Balıkesir konuşmasını takip eden Mustafa Kemal, Mehmet Akif'i Ankara'ya davet eder.

Memleketin durumu iyiye gitmemektedir. 16 Mart 1920'de İstanbul, İngilizler tarafından işgal edilir. Akif, Nisan ayında yakın arkadaşı Eşref Edip'e "Artık burada duracak zaman değildir, gidip çalışmak lazımdır. Bizim tarafımızdan halkı tenvire ihtiyaç varmış. Çağırıyorlar. Mutlaka gitmeliyiz. Ben yarın Ankara'ya hareket ediyorum. Hiç kimsenin haberi olmasın. Sen de idarehanenin işlerini derle topla, Sebilürreşad klişesini al, arkamdan gel" der ve İstanbul'dan ayrılır. Beraberinde o sıralar on iki yaşında olan büyük oğlu Mehmet Emin'i de götürmüştür.

Mehmet Emin, babasıyla ilgili hatıralarına, Milli Mücadele'ye katılmak için İstanbul'dan Ankara'ya yapılan yolculukla başlar:

[31] Eşref Edip Fergan (1882-1971), gazeteci ve hukuk doktoru. Mehmet Akif'in yakın arkadaşı olan Eşref Edip, Milli Mücadele'nin en önemli yayın organlarından olan Sebilürreşad dergisinin sahibidir.

Mehmet Akif ve Milli Mücadele yıllarında yanından ayırmadığı oğlu Mehmet Emin.

"Millî Mücadele yıllarında Mehmet Âkif'in büyük bir gazâ telakki ettiği bu savaşa nasıl iştirak ettiğini bugün benim kadar yakından bilen kimse yoktur; çünkü ben onun yegâne oğlu olduğum kadar, Yunan Harbi'nin cereyan ettiği zamanlarda, bidayetten nihayete yine onun yegâne can yoldaşı ve yol arkadaşı idim.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «Литрес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию на Литрес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.